

Gagn og gaman af styttra námi erlendis sem hluta af tungumálanámi á háskólastigi

„Þú bendir þér þínu út í djúpu laugina“

Inngangur

Í þessari grein er fjallað um *styttra nám erlendis* og kannað hvernig nám erlendis hefur áhrif á nám á háskólastigi. Rýnt verður í reynslu nemenda af námskeiðinu *Talfærninámskeið í Þýskalandi – Tübingen* sem í boði er á öðru misseri innan námsgreinar í þýsku við Mála- og menningardeild Háskóla Íslands og er dæmi um *styttra nám erlendis*. Miklar breytingar hafa orðið á tungumálanámi á undanföllum áratugum. Það hefur færst mjög í vöxt að nemendur stundi hluta af námi sínu við fleiri en einn háskóla, bæði í heimalandinu sem og við háskóla erlendis. Þetta er reyndin í fjölmörgum fræðigreinum, ekki síst tungumálagreinum, þar sem styttra nám við erlendan háskóla hefur marga og mismunandi kosti í för með sér. Miklar breytingar urðu á uppbyggingu náms á háskólastigi í löndum Evrópu þegar Bologna-ferlið hófst (sjá European Education Area <https://education.ec.europa.eu/levels/higher-education/inclusion-connectivity/bologna-process-european-higher-education-area>, Council of Europe). Með ferlinu var stefnt að samræmingu prófgráða. Skipulag námsins byggðist upp á tveimur stigum, þ.e.a.s. þriggja ára grunnnámi og tveggja ára meistaranámi. Mun auðveldara var að fá nám metið milli einstakra háskóla og landa. Með Bologna-ferlinu var stefnt að meiri

hreyfanleika fyrir stúdenta og háskólafolk, þ.e.a.s. ferðir stúdenta og kennara vegna skiptináms og kennaraskipta. Erasmus skiptinámi varð algengara og auðveldara eftir að námi hafði verið skipt upp í smærri einingar. Með slíkri kerfisbreytingu varð ákjósanlegt að bjóða upp á styttri námskeið eða námsdvöl erlendis sem hluta af námi.

Námsgrein í þýsku við HÍ nýtti sér þessa möguleika með því að bjóða upp á styttra námskeið erlendis sem hluta af þýskunáminu. Lengi vel var eingöngu hægt að stunda nám í þýsku við HÍ og nemendur fóru e.t.v. til framhaldsnáms að námi loknu. Ekki voru margir möguleikar á að fara til þýskumælandi lands og stunda þar hluta af náminu og fá það metið inn í þýskunámið við HÍ. Greinin hefst á því að fjallað verður stuttlega um hugtakið *styttra nám erlendis*. Síðan verður tveggja vikna *Talfærninámsskeið í Þýskalandi* kynnt. Þá fylgir meginefni greinarinnar rannsókn sem gerð var meðal 48 nemenda sem tóku þátt í námskeiðinu á árunum 2017 til 2020 og niðurstöður hennar reifaðar. Íslenskar rannsóknir á *styttra námi erlendis* í háskólanámi og áhrifa af slíku námi eru ekki fyrir hendi. Markmið rannsóknarinnar er að komast að raun um hvort nemendur nái betri árangri af *styttra námi* og sé svarið jákvætt að kanna hvort sá árangur sé sambærilegur við árangur af *styttra námi erlendis* sem fræðimenn á sviðinu hafa fjallað um. Loks er vikið að ávinningi og kostum þess að bjóða háskólanemendum upp á *styttra nám erlendis* sem hluta af háskólanáminu.

1. Styttra nám erlendis

1.1 Styttra nám erlendis sem hluti af lengra háskólanámi

Fjöldi fræðimanna hefur bent á mikilvægi og gagnsemi þess að stúdentum sé gefinn kostur á því að stunda hluta af námi sínu erlendis. Við fjölmarga erlenda og innlenda háskóla hefur það færst í vöxt að taka hluta af háskólanámi við annan eða aðra háskóla en heimaháskólann. Í raun og veru hefur alþjóðavæðingin haft það í för með sér að þátttaka háskólanema í styttra námi hefur aukist mjög (Anderson 2006). *Styttra nám erlendis* er gjarnan skilgreint sem nám innan eins árs sem stundað er erlendis. Lengd slíks náms getur verið

mjög mismunandi, allt frá nokkrum dögum til eins árs (Anderson 2006). Fræðimenn hafa fjallað um margvísleg áhrif slíks náms. Má þar benda á að akademísk þekking og færni stúdenta eykst, stúdentar verða hluti af tengslaneti sem stækkar og styrkist eftir því sem á námið líður og getur það haft mikil áhrif á starfsferil og framtíðarmöguleika þeirra. Áhugi þeirra og skilningur á menningu, þörfum, siðum og venjum fólks annarra málsvæða eykst. Næmi fyrir því nýja og óþekktu sem og fjölbreytileika annarra málsvæða eykst. Auk þess getur tungumálakunnáttu nemenda fleygt fram (Anderson 2006; Isabelli-García 2018; Reuter 2012). Ítrekað er bent á á hversu fjölbreyttan hátt *styttra náms erlendis* kemur að gagni og lögð er mikil áhersla á að ekki sé um frí erlendis að ræða heldur nám og þjálfun. Slíkt nám hefur ekki einungis áhrif á tungumálafærni, sem oft eykst til mikilla muna, heldur einnig á þekkingu á málsvæðunum, og hefur einnig í för með sér að fordómar og staðalímyndir breytast (t.d. Makara 2020). Þess má geta að þegar á sjöunda áratug síðustu aldar var bent á þá mikilvægu staðreynd að í *styttra námi erlendis* ætti ávallt að felast þekking og skilningur á viðkomandi þjóðfélagi (Battsek 1962).

Upphaflega var meginmarkmið með *styttra námi erlendis* að auka fjölbreytni og framboð fyrir nemendur innan ákveðinnar fræðigreinar og leituðu t.d. háskólar á enskumælandi málsvæðum leiða til þess að nemendur þeirra gætu tekið hluta af námi sínu við háskóla í löndum þar sem enska er töluð. Með tímanum þróaðist slíkt samstarf og náði smám saman ekki einungs til námsgreinarinnar heldur ýmissa annarra þátta. Nemendur fóru að fara í *styttra nám erlendis* með fjölbreytt markmið í huga. Ekki var einungis lögð áhersla á að auka magn ílags sem fræðimenn hafa fjallað um og bent á ótvíræða fylgni aukins ílags og aukinnar færni í tungumálakunnáttu og fagþekkingu (Corder 1967) heldur komu enn fremur aðrir þættir til (Isabelli-García 2018). Markmiðið gat t.d. verið að ná á stuttum tíma góðum tókum á viðkomandi tungumáli og geta gert sig skiljanlegan á auðveldari hátt. Þá var einnig lögð áhersla á það að menningarlausni nemenda myndi aukast til mikilla muna sem og næmi fyrir því sem öðruvísi er í viðkomandi þjóðfélagi. Skilningur á siðum og kurteisvenjum á viðkomandi málsvæði eykst einnig mjög sem getur verið afdrifaríkt. Þetta á vissulega við um *styttra nám erlendis* í erlendum

tungumálum en einnig í mörgum öðrum fræðigreinum s.s. stjórnmálafræði, viðskiptafræði og alþjóðasamskiptum þar sem skilningur á menningu málvæðisins er oft forsenda þess að alþjóðasamningar náist og unnt sé að ljúka við viðskiptasamninga, svo nefnd séu dæmi (Markara 2020).

Til eru rannsóknir þar sem sýnt hefur verið fram á það að *styttra nám erlendis* hafi strax jákvæð áhrif á aukið menningarlausni stúdenta (Anderson 2008). Þá benda aðrir fræðimenn á hversu mikil áhrif *styttra nám erlendis* hafi á áhuga nemenda sem og hvatann til þess að stunda viðkomandi fræðigrein, og brottfall úr námi minnki (Anderson 2006; Sobkowiak 2019; Reuter 2012; Birna Arnbjörnsdóttir o.fl. 2019). Vert er einnig að benda á lofsvert framtak fjölmargra íslenskra framhaldsskóla sem um árabíl hafa farið með nemendahópa til annarra landa og hefur verið fjallað um slíkar ferðir í *Málfríði*, tímariti STÍL.

Af rannsóknum á þessu sviði á undanförunum áratugum má draga þá ályktun að gagnsemi og ávinningur af *styttra námi erlendis* sé margvíslegur og ótvíræður. Samskiptafærni, næmi fyrir menningarlausni, áhugi og hvatinn til að læra viðkomandi faggrein sem og skilningur og þekking á fjölbreyttum og mismunandi aðstæðum á hinum ólíku málvæðum eykst mikið. Það er því eftirsóknarvert að geta boðið nemendum í hinum ýmsu háskólagreinum upp á þann valkost að geta stundað hluta af háskólanámi sínu sem *styttra nám erlendis*.

1.2 Styttra nám erlendis: Talfærninámskeið í Þýskalandi

Tungumálanám við HÍ hófst á stofnári skólans 1911. Áratugum saman stunduðu tungumálanemar við háskólann námið nær einngöngu á Íslandi, þeir fóru e.t.v. á sumarnámskeið erlendis til að kynnst menningunni og upplifa tungumálið á viðeigandi málvæði. Á tíunda áratug síðustu aldar vaknaði mikill áhugi hjá nemendum og kennurum þýskudeildarinnar að halda stutt námskeið í Þýskalandi með hóp nemenda. Þýskudeildin fann samstarfsaðila í Freiburg og í lok janúar 1993 fóru tveir kennarar með hóp þýskunema á 10 daga námskeið þangað og varð það námskeið forveri *styttra náms* í Þýskalandi. Reynslan af því nýttist við það að móta og koma á fót

styttra námi erlendis innan námsgreinar í Þýsku.¹ Stuttu fyrir aldarmót hófst samstarf námsgreinar í Þýsku við Karl Eberhard-háskólann í Tübingen og voru lögð drög að *styttra námi* fyrir íslenska stúdenta við þann háskóla. Var ákveðið að um tveggja vikna nám yrði að ræða sem gæfi 6 ECTS við HÍ og færi fram á haustmisseri Þýska háskólans. Mikilvægt er að nemendur kynnist í styttra náminu iðandi stúdentalífi og háskólaumhverfi þar sem háskólastarfið blómstrar. Eftir að kennslu misserisins lýkur eru einungis ritgerðaskrif og próf í gangi sem ekki veita eins glögga mynd af lífi stúdenta í háskólaborg. Enn fremur er lögð áhersla á það að nemendur búi hjá Þýskum fjölskyldum, sem í upphafi var auglýst eftir í dagblaði borgarinnar. Þannig kynnast nemendur landi og þjóð, siðum og venjum auk þess sem þeir tjá sig meira á Þýsku. Uppbygging styttra námsins er á eftirfarandi hátt: Kennsla og þjálfun í tungumáli, fyrirlestrahald og fleira milli klukkan 9 til 13 frá mánudegi til föstudags í tvær vikur. Eftir hádegi er boðið upp á mismunandi fyrirlestra um fjölmörg atriði, s.s. háskólanám í Þýskalandi, menningarläsi, Þýsk-Íslenskan samanburð svo dæmi séu nefnd. Þá er boðið er upp á skoðunarferðir um sambandslandið Baden-Württemberg, t.d. farið til Stuttgart, Mercedes-Benz-safnið skoðað, ferðast að Boden-vatninu og jafnvel farið yfir til Frakklands eða Sviss. Markvisst er komið á tengslum milli Íslenskra og Þýskra stúdenta meðan á dvölinni stendur auk þess sem boðið er upp á kvikmyndasýningar og kóræfingar.

Í upphafi námskeiðsins fá nemendur einnig verkefni sem þeir vinna að meðan á dvölinni stendur og á lokakennsludegi námsins flytja þeir verkefnið fyrir kennara, samnemendur og gesti. Dæmi um verkefni eru: Heimsókn til stofnana og fyrirtækja í nágrenninu (t.d. súkkulaðiverksmiðjunnar Ritter-Sport og Gehr-bakarakeðjunnar, heimsókn á dagblaðið *Schwäbisches Tagblatt*), ímynd Þjóðverja af Íslandi, samanburður á Þýskum og Íslenskum „tabúefnum“ og Þýskt skopskyn, svo nokkur dæmi séu nefnd. Lokahóf er haldið síðasta kvöldið og gestafjölskyldunum, Þýskum stúdentum og öllum sem

1 Námskeiðið í Freiburg var án eininga. Íslensku stúdentarnir bjuggu á stúdentagörðum og skemmtu sér vel en stunduðu námið minna. Eftir þetta námskeið reyndist samstarfsaðilinn ekki tilbúinn í áframhaldandi samstarf. Reynslan af námskeiðinu reyndist hins vegar vera mjög gagnleg við það að koma á fót *styttra námi erlendis* sem gagnast myndi innan Þýskunámsins. Það var ekki hvað síst það sem úrskæiðis fór í Freiburg sem varð dýrmæt reynsla við það að koma *Talfærinámnskeiði í Þýskalandi* á lagginar.

að dvölinni koma boðið upp á íslenskan mat og skemmtiatriði. Þess má geta að fjallað hefur verið um námskeiðið í *Stúdentabláðinu* og *Schwäbischen Tagblatt* auk þess sem gerðar hafa verði kynningar- myndir um námskeiðið og árið 2017 var „háskólasnappið“ með í för.

Nám þetta er fjármagnað af Háskóla Íslands með styrk frá DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) og greiða nemendur ferðakostnað og hluta af upphaldi. Áður en farið er af stað fylla nemendur út spurningalista þar sem þeir tjá væntingar sínar og óskir til námskeiðsins auk þess sem þeir eru beðnir að lýsa því hvernig gestafjölskyldan ætti að vera. Fyrsta námskeiðið var haldið árið 2000 og árlega samfleytt til ársins 2020. Vegna ferðatakmarkana var ekki unnt að bjóða upp á það árið 2021 og 2022. Að jafnaði taka 10 til 14 nemendur þátt í *Talfærninámskeiðinu*.

2. Rannsókn á talfærninámskeiði í Tübingen í Þýskalandi

Umfjöllun erlendra fræðimanna um ávinning af *styttra námi erlendis* vakti athygli og áhuga höfundar á því að fjalla um *styttra nám erlendis* innan náms í þýsku við HÍ. Markmiðið var að komast að raun um hvert mat stúdenta við HÍ á gagnsemi og ávinningi af *styttra námi erlendis* væri. Því var gerð rannsókn á meðal þeirra sem tekið höfðu *Talfærninámskeiðið* á árunum 2017 til 2020, auk þess sem sex nemendur sem tekið höfðu *Talfærnifærninámskeið í Þýskalandi* oftast en einu sinni tóku þátt í rannsókninni. Innan námsgreinar í þýsku var samþykkt að gera slíka rannsókn og var hún kynnt með tölvupósti til nemenda sem tekið höfðu námskeiðið á viðkomandi tímabili. Fjöldi þátttakanda var 48 og 23 svör bárust og var því svarhlutfall 47,8%. Af þeim sem svöruðu voru 16 konur og 7 karlar. Meðalaldur var 33 ár. Könnunin var send út í byrjun árs 2022 og beiðni um svör ítrekuð tvisvar sinnum. 100% þátttakenda svöruðu öllum spurningunum nema lokaspurningunni sem 91% svaraði.

2.1. Aðferðafræði og framkvæmd rannsóknarinnar

Markmið rannsóknarinnar er, eins og áður var greint frá, að komast að raun um árangur af *styttra námi erlendis* innan þýskunáms á háskólastigi. Um er að ræða eigindlega rannsókn þar sem nýtt var vefkönnun til þess að safna gögnum. Könnunin var á íslensku og af þeim sem svöruðu voru 22 Íslendingar og einn Færeyingur. *Talfærninámskeið í Þýskalandi* er námskeið á öðru misseri innan þýskunámsins og því flestir þátttakendur á B1 stigi samkvæmt stigum evrópska tungumálarammans. Vefkönnunin var send í tölvupósti til þátttakenda. Ekki var um slembiúrtak að ræða þar sem þýðið var allir nemendur sem tekið höfðu námskeiðið á ákveðnu tímabili og mikilvægt að ná til sem flestra.. Eftir að svörum var skilað var ekki unnt að tengja svör einstaka svarenda við ákveðin svör. Að því leyti var könnunin nafnlaus. Við hönnun spurninganna hafði höfundur hliðsjón af spurningalistum í tungumálum (Mehlhorn o.fl. 2005; Reuter 2012) og var bæði um opnar og lokaðar spurningar að ræða. Gögnin voru flokkuð og greind og gerð var grein fyrir niðurstöðum í prósentum.

Rannsóknin samanstendur af 12 spurningum. Þema spurninganna lýtur annars vegar að tungumálakunnáttu svarenda og því í hvaða færniþáttum mest breyting varð á tungumálakunnáttu, ef um breytingu er að ræða. Hins vegar eru þemu spurninganna tengd því hvort breytingar hafi orðið á þekkingu svarenda á landi, þjóð, siðum og menningu.² Fjórar spurningar eru raðspurningar þar sem svarmöguleikar voru á Lickert kvarða: Mjög mikið, frekar mikið, hvorki né, mjög lítið, frekar lítið.

Spurningar 2, 3, 4 og 6 voru enn fremur opnar spurningar þar sem þátttakendur voru beðnir um að gefa nánari útskýringar á svörum sínum. Greining á þeim hluta svaranna fylgir á eftir umfjöllun um tölulega útkomu og er þar að finna dæmi um þessi atriði. Í fjórum spurningum voru þátttakendur einnig beðnir að skýra eða segja frá afstöðu sinni auk þess sem lokaspurningin gaf kost á að bæta einhverju við. Spurningalistann er að finna í viðhengi.

2 Hér eru ekki allar spurningar og þemu talin upp heldur er vísað í viðhengið þar sem spurningalisti fylgir.

2.2 Niðurstöður rannsóknarinnar

Spurning 1

Hafðir þú dvalið í Þýskalandi áður en þú fórst til Tübingen?

27,3% þátttakenda höfðu ekki dvalið í Þýskalandi áður, 72,7% höfðu áður dvalið á þýska málsvæðinu.

Spurning 2³

Í hvaða þáttum tungumálsins bættir þú mest við þig?

	Mjög lítið	Frekar lítið	Hvorki né	Frekar mikið	Mjög mikið
Talað mál		4,34%		39,13%	56,52%
Skilningur á töluðu máli		4,34%		39,13%	56,52%
Framburður		4,34%	34,78%	26,08%	34,78%
Öryggi í að tala reiprennandi, án hiks og umhugsunar		4,34%	17,39%	43,47%	34,78%
Tjáningarhæfni (geta til að koma orðum að því sem þú vilt segja)		4,34%	8,69%	52,17%	34,78%
Orðaforði		4,34%	8,69%	47,82%	39,13%
Lesskilningur		4,34%	30,43%	47,82%	17,39%

Í spurningunni var gefinn kostur á sjö þáttum tungumálsins og fimm svarmöguleikum. Í ljós kom að mikill meirihluti þátttakenda taldi sig hafa bætt sig í færniþættinum *Töluðu máli*. Ef lítið er til tveggja svarmöguleika, *mjög mikið* og *frekar mikið*, eru það ríflega 95% þátttakenda sem merkja við þá möguleika. Einungis rúm 4% telja sig hafa bætt litlu við sig. Svarhlutföll eru þau sömu í færniþættinum *Skilningur á töluðu máli*. Ótvírætt er því að þátttakendur hafa í þessum tveimur þáttum bætt við sig, enda er mjög aukið ílag forsenda framfara í þessum færniþætti. Í færniþættinum *Framburður* merkja liðlega 60% þátttakenda við frekar mikið eða mikið. Í *Öryggi*

3 Höfundur er ljóst að form spurninga 2 og 3 er e.t.v. þannig að unnt er að líta á þær sem leiðandi en bendir jafnframt á svarmöguleikann hvorki né.

Í að tala reiprennandi merkja ríflega 78% við þessa svarmöguleika, í *Tjáningarbæfni* eru það tæp 87% af svörum og það sama á við um þáttinn *Orðaförði*. Í þessum þremur síðastnefndu færniþáttum merkja fleiri við *frekar mikið* en *mjög mikið*, öfugt við það sem var í *Talað mál* og *Skilningur á töluðu máli*. Rúm 65% nota þessa svarmöguleika í færniþættinum *Lesskilningur*. Það kemur ekki á óvart að nokkuð lægra hundradshlutfall skuli merkja við það, þar sem ekki var lögð megináhersla á ílag og á þjálfun í lesskilningi sem þó eykst til mikilla muna.

Spurning 3

Jókst þekking þín á samfélaginu?

Mjög mikið	34,70%
Frekar mikið	56,50%
Hvorki né	8,69%

Jókst þekking þín á menningunni?

Mjög mikið	43,49%
Frekar mikið	52,17%
Hvorki né	4,34%

Jókst þekking þín á daglegu lífi fólks?

Mjög mikið	52,17%
Frekar mikið	26,08%
Hvorki né	13,04%
Frekar lítið	8,78%

Jókst þekking þín á landinu?

Mjög mikið	30,43%
Frekar mikið	43,78%
Hvorki né	25,79%

Jókst þekking þín á siðum og venjum?

Mjög mikið	43,47%
Frekar lítið	34,70%
Hvorki né	21,73%

Í spurningu 3 var spurt um hvort þekking á samfélaginu, menningunni, daglegu lífi fólks, landinu og siðum og venjum hefði aukist. Yfir 91% merkja við svarmöguleikana *mjög mikið* og *frekar mikið* þegar spurt var um þekkingu á samfélaginu. Svarhlutfall þessara svarmöguleika fór yfir 95% þegar spurt var um þekkingu á menningunni. Fleiri svara *frekar mikið* en *mjög mikið*. Hvað varðar daglegt líf fólks og siði og venjur er því öðruvísi farið, þar merkja flestir þátttakendur við svarmöguleikann *mjög mikið* og ef svarmöguleikarnir *mjög mikið* og *frekar mikið* eru teknir saman eru það tæp 80%. Í náminu er lögð mikil áhersla á að upplifa daglegt líf og kynnast siðum og venjum og fullyrða má að það hefur verið árangursríkt. Rúm 70% merktu við svarmöguleikana *frekar mikið* og *mjög mikið* þegar spurt var um aukna þekkingu á landinu. Af þessu má álykta að þekking þátttakenda hafi aukist til mikilla muna og þættirnir *daglegt líf fólks* og *siðir og venjur* koma best út. Þar kemur í ljós ávinningur þess að búa hjá þýskum fjölskyldum og verða hluti af samfélaginu þótt um stuttan tíma sé að ræða.

Spurning 4

Hefur námskeiðið gagnast þér í þýskunáminu?

Mjög mikið	60,86%
Frekar mikið	26,08%
Hvorki né	13,06%

Hefur námskeiðið gagnast þér í öðru námi?

Mjög mikið	34,78%
Frekar mikið	17,39%
Hvorki né	34,78%
Frekar lítið	13,05%

Hefur námskeiðið gagnast þér í starfi?

Mjög mikið	43,47%
Frekar mikið	13,04%
Hvorki né	34,78%
Frekar lítið	4,34%
Mjög lítið	4,34%

Hefur námskeiðið aukið áhuga þinn á þýsku og þýskum málefnum?

Mjög mikið	73,91%
Frekar mikið	26,09%

Þessi spurning sneri að gagnsemi námskeiðsins í þýskunáminu, öðru námi, starfi og aukningu áhuga á þýsku og þýskum málefnum. Nær 87% sögðu námskeiðið hafa gagnast sér mikið eða frekar mikið í þýskunáminu sem undirstrikar nauðsyn *styttra náms* í tungumálanámi. Rúmur helmingur þátttakenda telur að námskeiðið hafi gagnast sér í öðru námi og það sama á við um gagnsemi í starfi. Þegar spurt var um það hvort námskeiðið hefði aukið áhuga á þýsku og þýskum málefnum voru einungis svarmöguleikarnir *mjög mikið* og *frekar mikið* nýttir, þannig að allir þátttakendur telja námskeiðið hafa aukið áhugann. Þetta sýnir mikilvægi þess að upplifa þjóðfélagið og vera hluti af málsvæðinu. Allir þátttakendur merktu annaðhvort við *mjög mikið* eða *frekar mikið* þegar spurt var um áhuga á þýsku og þýskum málefnum. Í þessum lið spurningarinnar eru aðrir svarmöguleikar ekki nýttir.

Spurning 5

Jókst hæfni þín til að umgangast Þjóðverja með viðeignandi hætti í persónulegum aðstæðum?

Mjög mikið	43,47%
Frekar mikið	21,73%
Hvorki né	34,78%

Jókst hæfni þín í formlegum aðstæðum?

Mjög mikið	26,08%
Frekar mikið	34,78%
Hvorki né	39,14%

Hæfni til að umgangast Þjóðverja í persónulegum aðstæðum jókst um 65% þegar litið er til svarmöguleikanna *mjög mikið* og *frekar mikið* en rúm 60% þegar um formlegar aðstæður er að ræða og þar eru fleiri sem svara *frekar mikið*. Þar sem eitt af markmiðum með náminu er að þátttakendur kynnist þýskum gestafjölskyldum og

Þýskum stúdentum kemur ekki á óvart að hærri hundraðshluti svari *mjög mikið* í persónulegum aðstæðum.

Spurning 6

Breyttist viðhorf þitt til þýska tungumálsins?⁴

Mjög mikið	13,04%
Frekar mikið	34,79%
Hvorki né	52,17%

Breyttist viðhorf þitt til þýskunámsins við HÍ?

Mjög mikið	21,77%
Frekar mikið	56,52%
Hvorki né	17,39%
Frekar lítið	4,34%

Breyttist viðhorf þitt til Þýskalands?

Mjög mikið	21,77%
Frekar mikið	21,77%
Hvorki né	52,17%
Frekar lítið	4,34%

Breyttist viðhorf þitt til þýskar menningar?

Mjög mikið	30,43%
Frekar mikið	30,43%
Hvorki né	39,13%

Spurningin lýtur að viðhorfi til tungumálsins, námsins, Þýskalands og þýskrar menningar og breytingu á því. Hjá tæpum helmingi breyttist það *mikið* eða *frekar mikið* og tæpur helmingur svarar *hvorki né*. Hér ber þó að nefna að þátttakendur taka fram að þeir hafi haft mikinn áhuga á þýsku og tungumálinu áður en farið var á námskeiðið og því erfitt að staðfesta breytingu á þeim þáttum. Rúmur helmingur merkir við breytingu hvað þýskunámið í HÍ varðar, en innan við helmingur hvað Þýskalandi viðkemur og rúm 60% hvað menningu viðkemur.

⁴ Hér er gert ráð fyrir því að breyting hafi orðið til hins betra.

Opni hluti spurninga 2, 3, 4 og 6

Í spurningum tvö voru þátttakendur einnig beðnir um að gefa dæmi um þætti tungumálsins sem þeir hefðu bætt sig í. 82% svarenda nýttu sér þann möguleika. Þegar svörin eru greind kemur í ljós hversu afgerandi áhrif það hefur að auka ílag tungumálsins eins og eftirfarandi dæmi um svör sýna ótvírætt:

Svar 1: Nemandinn lifir og hrærist í þýsku samfélagi í tvær vikur og neyðist hreinlega til þess að nota tungumálið. Þegar ég tók þátt í fyrsta sinn bætti ég mig að því leytinu til að ég þorði loksins yfirhöfuð að tala og komst yfir óttann við það að gera mistök í tali. Í ferðinni ári seinna, á fyrsta ári í þýskunáminu, bætti ég mig enn frekar þar sem ég hafði nú þegar komist yfir hjallann og var tilbúin til þess að æfa talið, sem ég gerði.

Svar 2: Einnig frábært hvað það var mikil áhersla á að tala og sem betur fer ekki mikið svigrúm til þess að skipta yfir í ensku eða íslensku hjá gestafjölskyldunum. Orðaforði og öryggi óx mikið við það eitt að tala við innfædda. Það var líka jákvætt að komast yfir þá hræðslu að gera málfræðivillur heldur tala bara.

Svar 3: Það að vera umkringd málinu, ekki bara í tíma heldur einnig í samfélaginu og heima fyrir, gerði það að verkum að tjáningahæfnin og öryggi í að tala jókst gífurlega á þessum tveimur vikum. Að vera í aðstæðum þar sem ég varð að tala þýsku ýtti undir þorið. Tækifærin til að nota þýskuna spila mikið inn í, sem og að nota hana í öðru umhverfi en tengt námsefni. Þekking á daglegu máli jókst við samræður við Gastfamilie, fara út í búð og sitja tíma um annað en landafræði, málfræði og bókmenntir.

Svar 4: Ég æfði talfærnina mest úti í Tübingen, sérstaklega þegar það kom að því að tala við kennara og gestafjölskylduna. Fyrir mig þá vantaði mig kjark til þess að tala upphátt á þýsku. Í Tübingen þá náði ég að safna upp kjarki til þess að tjá mig á þýsku. Það var einfaldlega ekkert annað í boði. Þú hendir þér þínu út í djúpu laugina að fara í þetta námskeið en þetta er líka eitt það skemmtilegasta sem ég hef gert í lífi mínu.

Mikill samhljómur er í svörum stúdentanna: það að vera stöðugt í snertingu við tungumálið, þ.e. aukið ílag verður þess valdandi að þorið og öryggi þeirra vex. Ílagið er auk þess ekki í sama formi, ekki alltaf í kennslunni einni heldur koma auk hennar til samskipti við gestafjölskyldurnar, þýska stúdenta og innfædda í fjölbreyttum aðstæðum daglegs lífs sem reynist vera mjög áhrifaríkur þáttur. Ílag er mjög fjölbreytt. Magn ílagsins er stærsti þátturinn í að efla tungumálakunnáttu eins og áður hefur verið bent á og eru þessar niðurstöður í samræmi við það.

Í spurningu þrjú var beðið um dæmi um það hvernig þekking á samfélaginu, menningunni, daglegu lífi fólks, landi og siðum og venjum hefði aukist og nýttu 86% svarenda sér það. Hjá ýmsum koma fram áhrif þess að ferðast um Baden-Württemberg og skoða fallegar byggingar og glæsileg söfn. Í ljós kemur að það sem hefur verið efni í málsögulegum og *Landeskunde*-námskeiðum í náminu lifnar við og stúdentar upplifa það sem þeir hafa áður fjallað um á fræðilegan hátt. Þar má greina hvernig námsefnið lifnar við og stúdentar ná betri tökum á viðfangsefninu. Svör tveggja svarenda sýna þetta mjög greinilega.

Svar 1 Vitanlega er Þýskaland stórt land og gífurlega margir ólíkir þjóðflokkar innan landamæra þess. Íslendingum myndi kannski finnast Norður-Þýskaland vera nær okkur menningarlega, þess vegna vikkar það sjóndeildarhringinn að fara suður til hjarta Schwabenlands, Tübingen. Menningin er æðisleg, skipulagið mikið og fólk vinnusamt en kann samt svo sannarlega að njóta lífsins. Maður áttar sig ekki á því fyrir en maður er mættur að maður er kominn í landfræðilega miðju meginlands Evrópu, sem er mjög gaman. Stutt að fara til annarra landa og bara við það að fara bæja á milli sér maður reginmun. Maður fær líka að spreyta sig á mállysku fólksins.

Svar 2: Ég lærði mun milli héraða í venjum, talsmáta og að flest héruð væru með sína eigin mállysku.

86% nýttu sér opna svarmöguleikann í spurningu fjögur þar sem beðið var um dæmi um það hvernig dvölin hefði gagnast í námi,

starfi og áhuga á náminu. Engum blöðum er um það að fletta að námið hafði afgerandi áhrif á suma svarendur hvað varðar áframhaldandi nám, bæði það að stunda framhaldsnám að loknu BA-námi en einnig aukinn áhuga á því að stunda BA-nám áfram. Skyldleiki þýsku og íslensku verður ljós og loks kemur fram að áhuginn á því að fylgjast með þýskum fréttum og menningu hefur aukist mikið auk þess sem þýskukunnáttan nýtist í öðru háskólanámi en þýsku. Dæmin hér að neðan sýna þetta greinilega.

Svar 1: Það að fara út til Þýskalands og byrja að þurfa að standa á eigin fótum í tungumálinu, ef maður getur orðað það svo, þá opnast svo mikið fyrir manni í samskiptum, og þá sérstaklega líkindi milli íslensku og þýsku, svo margt sem fólk segir og orð sem koma upp sem maður er kannski ekkert sérstaklega að læra eða taka eftir í bóklegu námi. Þegar maður kemur til baka frá Tübingen þá er líkt og maður sé kominn með meira bensín í námið, maður kemur af krafti til baka og fullur áhuga, enn meiri en maður hafði áður.

Svar 2: Mér leist það vel á Tübingen að ég sótti um að fara í mastersnám [...] þar, ekta stúdentabær með rótgróinn og góðan háskóla og notalegan stúdentaanda. Þessi ferð gaf mér líka innsýn í það hvernig það er að búa úti, og gaf mér sterkari grunn í þýsku sem ég hefði annars ekki fengið á sama hátt.

Svar 3: Ég er ekki að stunda nám í þýsku við HÍ en hef verið að læra á mínar eigin spýtur en hef tekið nokkra valáfanga í þýsku við Mála- og menningardeild HÍ. Námið hefur aðstoðað mig í skilningi á þýsku háskólaumhverfi og gagnast mér mjög í skiptinámi ásamt komandi framhaldsnámi. Ég hef einnig gert grein fyrir Tübingen-háskóla sem mögulegu námsumhverfi fyrir doktorsnám í [...]vísindum. Þessi áfangi var mjög fræðandi og mögulega hápunktur bakkalárnámsins míns.

Síðasta opna spurningin var spurning sex og voru svarendur beðnir um að tjá sig um breytt viðhorf til námsins, tungumálsins, landsins og þýskrar menningar og 91% svarenda gerði það. Fram kom að námið breytti mikið viðhorfi til námsins og einnig viðtekinna sjónar-

miða um þýska þjóð. Ýmsum kom gestrisni Þjóðverja og léttleiki á óvart og hjá mörgum svarendum breyttist viðhorfið til ofangreindra þátta á afdrifaríkan hátt eins og dæmin sýna. Mikilvægi *styttra námsins* innan námsgreinar í þýsku kemur einnig mjög greinilega í ljós.

Svar 1: Allar tungumálagreinarnar sem kenndar eru við Háskóla Íslands ættu að hafa sambærilegt námskeið í boði fyrir nemendur. Þessar tvær vikur í Þýskalandi eru eins og að klára heila önn í HÍ. Þetta gefur manni svo mikið forskot fyrir restina af náminu og auðveldar manni að tileinka sér [tungumálið].

Svar 2: Áður hafði ég eingöngu farið í 5 daga ferð til Berlínar í framhaldsskóla og lítið notað þýskuna þar. Ég upplifði því Þýskaland í raun og veru í fyrsta skipti. Eftir ferðina var ég alveg viss um að ég vildi klára BA-gráðu í þýsku og fara út í skiptinám.

Svar 3: Í ferðinni áttaði ég mig betur á því hversu fjölbreytt tungumál þýskan væri. Þá á ég fyrst og fremst við þær fjölmörgu mállýskur sem þar er að finna, eins og Schwäbisch. Þá er ég þeirrar skoðunar að Tübingen-námskeiðið sé algjört lykilmámskeið í þýskunáminu. Þetta var ein eftirminnlegasta og lærdómsríkasta utanlandsferð sem ég hef farið í. Í henni gafst færi á að efla þýskukunnáttuna sína í aðstæðum þar sem gleðin var í fyrirrúmi. Einnig varð ég þeirrar gæfu aðnjótandi að kynnast Þjóðverjum sem í dag eru vinir mínir sem ég held enn sambandi við. Það er reglulega dýrmæt gjöf!

Í spurningu sjö er spurt um það hvort námskeiðið hefði haft þau áhrif að þátttakendur hefðu farið í Erasmus-skiptinám eða stundað nám eða vinnu í þýskumælandi landi. Rúm 39% svöruðu þessu játtandi, þó nokkrir þátttakendur velta enn fyrir sér að fara í skiptinám til Þýskalands. Eftirfarandi svar undirstrikar áhrif námsins:

Já, heldur betur. Fór í skiptinám til Freiburg stuttu eftir að hafa farið til Tübingen og stunda nú meistaranám í Tübingen.

Í spurningum 8–10 var svarendum gefinn kostur á að segja frá því besta, því sem kom mest á óvart og því eftirminnlegasta. Svörin gefa

til kynna hversu mismunandi þættir það eru sem hver þátttakandi upplifir og verður minnisstæður og ekki er unnt að meta slíkt tölulega. Þar sem þátttakendur bjuggu hjá gestafjölskyldum má segja að hver þátttakandi hafi sína sögu að segja í lok námsins. Hér fylgja tvö svör sem dæmi um það sem kom mest á óvart.

Svar 1: Hvað Þjóðverjar eru þolinmóðir við fólk sem er að læra tungumálið og skipta ekki bara strax yfir í ensku. Öll sagan í Tübingen, gömlu húsin frá 14. öld sem standa enn og aldur háskólans.

Svar 2: Það fer stundum það orð af Þjóðverjum að þeir séu lokaðir, kaldir og kassalaga. Það er þó síður en svo mín reynsla og raunar skynjaði ég ekkert nema hlýhug frá Þjóðverjum sama hvar ég drap niður fæti. Ekki það að ég hafi trúað þessari staðalímynd en við getum sagt að hún hafi sannarlega verið kveðin í kútinn í ferðinni.

Í lokaspurningunum tveimur voru þátttakendur beðnir um skoðun á því hverju mætti breyta, hverju ekki og hvort þeir vildu bæta einhverju við. Svör við þeim spurningum eiga að nýtast þessu ákveðna námsframboði í framtíðinni. Greinarhöfundur kom oft skemmtilega á óvart hvað það var sem upp úr stóð hjá þátttakendum og hversu fjölbreytt upplifun þátttakenda var.

Lokaorð

Niðurstöður rannsóknar með þátttakendum í *Talfærninámskeiði í Þýskalandi* sem er dæmi um *styttra nám erlendis* sýna ótvírætt gildi slíks náms. Gagnsemi af náminu er mjög mikil fyrir ýmsa þætti tungumálsins. Í rannsókninni kom í ljós að mikill meirihluti þátttakenda telur að námið hafi haft afgerandi áhrif á framfarir í töluðu máli, skilningi sem og öryggi í því að tjá sig og tjáningarhæfnina. Þetta er í samræmi við niðurstöður erlendra rannsókna á þessu sviði og vikið var að fyrr í greininni (Andersons 2006; Isabelli-García 2018; Reuter 2012). Niðurstöður eru auk þess ótvíræðar er varðar þekkingu á samfélaginu og hæfnina til þess að umgangast innfædda á viðeigandi hátt. Þá breytist einnig viðhorf svarenda til þýska

tungumálsins, landsins og menningarinnar með afgerandi hætti. Mikið samræmi er í svörum um mikilvægi þess að dvelja á málsvæðinu og að búa hjá þýskum gestafjölskyldum, kynnast þýskum stúdentum og fá þannig þjálfun í því að tjá sig á þýsku og vera stöðugt að spreyta sig á þýsku og upplifa aðstæður sem ekki er unnt að upplifa í kennslu í heimalandi. Ílag tungumálsins verður með þessu móti miklu meira og hefur þau áhrif að þátttakendur þjálfast í fjölmörgum færniþáttum tungumálsins og fá tækifæri til að nota tungumálið, bregðast við og upplifa raunaðstæður sem þýska málsvæðið býður upp á. Fræðimenn hafa fjallað um mikilvægi aukins ílags og gagnsemi *styttra náms erlendis*. Þegar um *styttra nám erlendis* er að ræða er ílagið mjög mikið og fjölbreytt en magn ílagsins er einmitt sá þáttur sem eflir tungumálakunnáttu mest. Niðurstöður þessarar rannsóknarinnar koma því heim og saman við rannsóknir á fræðasviðinu sem vikið var að í upphafi. Mála- og menningardeild hefur lengi haft í stefnu sinni að bjóða upp á *styttra nám erlendis* í sem flestum tungumálagreinum deildarinnar. Eftirfarandi svar úr rannsókninni undirstrikar þessa nauðsyn.

Við þetta má bæta að þetta námskeið er að mínu mati ómissandi partur af þýskunáminu við HÍ. Að hafa svipað námskeið í [...] (sem ég tók sem auka-grein) hefði breytt miklu fyrir talfærni mína í því fagi. Út frá upplifun minni af Tübingen og þeim framförum sem ég tók þar, áttaði ég mig á því að mig vantaði eitthvað sambærilegt til þess að ná upp talfærni í [...]. Ég mæli því eindregið með því að aðrar greinar í Mála- og menningardeild skoði möguleikann á því að koma á sambærilegu námskeiði.

Styttra námi erlendis getur haft margvísleg jákvæð áhrif á tungumálanám sem og annað háskólanám og það ætti að nýta í tungumálagreinum sem og öðrum fræðigreinum við Háskóla Íslands í ríkara mæli en gert er nú. Niðurstöður rannsóknarinnar færa sönnur á það með óbyggjandi hætti.

HEIMILDIR

- Anderson, Philip o.fl. 2006. „Short-Term Study Abroad and Intercultural Sensitivity: A Pilot Study.“ *International Journal of Intercultural Relations* 30 (4): 457–469.
- Anderson, Phillip og Leigh Lawton. 2011. „Intercultural Development: Study Abroad vs. On-Campus Study.“ *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad* 21, 86–108.
- Battsek, M. 1962. „A practical analysis of some aspects of study abroad.“ *The Journal of General Education* 27, 225–242.
- Birna Arnbjörnsdóttir, Jón Ólafsson og Oddný G. Sverrisdóttir. 2019. „Viðhorf háskólastúdenta til tungumálakunnáttu.“ *Milli mála*, 11, 13–38. <http://milli-mala.hi.is/wp-content/uploads/2020/01/Millima%CC%81la2019-2.pdf>
- Chieffo, Lisa og Lesa Griffins. 2003. „What’s a month worth? Student perceptions of what they learned abroad.“ *International Education* 12 (4): 26–31.
- Chieffo, Lisa og Lesa Griffiths. 2004. „Large-scale assessment of student attitudes after a short-term study abroad program.“ *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad* 10, 165–177.
- Dwyer, Mary M. 2004. „More Is Better: The Impact of Study Abroad Program Duration.“ *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad* 10, 151–163.
- Engle, Lilli og John Engle. 2004. „Assessing Language Acquisition and Intercultural Sensitivity Development in Relation to Study Abroad Program Design.“ *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad* 10, 219–236.
- George, A. 2014. „Study abroad in Central Spain: The development of regional phonological features.“ *Foreign Language Annals* 47 (1): 97–114.
- Günthner, Susanne. 2010. „Interkulturelle Kommunikation aus linguistischer Perspektive.“ Í *Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch*. Ritstýrt af Hans Krumm o.fl. 2bd., 331–342. Berlín, New York: de Gruyter.
- Hernández, Todd A. 2010. „The Relationship Among Motivation, Interaction and the Development of Second Language Oral Proficiency in a Study-Abroad Context.“ *The Modern Language Journal* 94 (4): 600–617.
- „Ich würde sofort hierher ziehen!“ Überraschender Besuch aus Island beim Tagblatt in Tübingen 2. febrúar 2019. <https://www.tagblatt.de/Nachrichten/Ich-wuerde-sofort-hierher-ziehen-402897.html>
- Isabelli-García, Christina. 2006. „Study abroad social networks, motivation, and attitudes: Implications for SLA.“ Í *Language learners in study abroad contexts*, ritstýrt af Margaret A. DuFon og Eton E. Churchill, 231–258. Bristol: Multilingual Matters.
- Isabelli-García, Christina o.fl. 2018. „Language learning and study abroad.“ *Language Teaching* 51 (4): 439–484.
- Magnan, Sally Sielaff og M. Back. 2007. „Social interaction and linguistic gain during study abroad.“ *Foreign Language Annals* 40, 43–61.
- Makara, Michael og Kinsey Canon. 2020. „More Than a Vacation? Assessing the Impact of Short-Term Study Abroad Program to the Middle East.“ *Journal of*

- Political Science Education* 16 (3): 314–334.
- Mehlhorn, Grit o.fl. 2005. *Studienbegleitung für ausländische Studierende an deutschen Hochschulen*. München: Iudicium.
- Nothnagel, Steffi. 2010. „Auslandssemester.“ Í *Wie lebrt man interkulturelle Kompetenz? Theorien, Methoden und Praxis in der Hochschulausbildung. Ein Handbuch*, ritstýrt af Arne Weidemann o.fl. 433–461. Bielefeld: Transcript.
- Pellegrino, Valerie A. 2005. *Study Abroad and Second Language Use: Constructing the Self*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reuter, Brigitte og Ewald Reuter. 2012. „Finnische Austauschstudierende an deutschsprachigen Universitäten. Chancen und Probleme der sprachlich-kommunikativen Studienvor- und -nachbereitung im Entsendeland.“ *German as a foreign language* 2, 32–74. <http://www.gfl-journal.de/2-2012/Reuter.pdf>
- Reuter, Ewald. 2006. „Kuschelstudium' im nordischen Wohlfahrtsstaat. Bologna-Prozess und DaF-Studien in der finnischen Germanistik.“ Í *Die Neustrukturierung von Studiengängen „Deutsch als Fremdsprache“*. *Probleme und Perspektiven. Fachtagung 17.–19. November 2005 an der Universität Hannover*, ritstýrt af Hiltraud Casper-Hehne, Uwe Koreik og Annegret Middeke, 99–108. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen. <http://webdoc.sub.gwdg.de/univerlag/2006/neustrukturierungDaF.pdf>
- Sobkowiak, Paweł. 2019. „The impact of studying abroad on students' intercultural competence: An interview study.“ *Studies in Second Language Learning and Teaching* 9 (4): 681–710.
- „Talfærninámskeið í Þýskalandi. Draumur orðinn að veruleika.“ *Stúdentablaðið* 2. tölublað 1. 3. 2008 <https://timarit.is/page/4955891?iabr=on#page/n18/mode/2up>

Vefsíða

European Education Area, <https://education.ec.europa.eu/levels/higher-education/inclusion-connectivity/bologna-process-european-higher-education-area>, Council of Europe [sótt 11.mars 2022].

Viðhengi: Spurningalisti rannsóknarinnar.

ÚTDRÁTTUR

Gagn og gaman af styttra námi erlendis sem hluta af tungumálanámi á háskólastigi

Í þessari grein er umfjöllunarefnið *styttra nám erlendis* sem hluti af háskólanámi, sérstaklega í tungumálum. Fjallað er um hugtakið *styttra nám erlendis* sem og mikilvægi og gagnsemi þess í ýmsu háskólanámi. Meginviðgangsefni greinarinnar eru niðurstöður rannsóknar sem gerð var meðal íslenskra háskólastúdenta sem lokið hafa námskeiðinu *Talfærninámskeið í Þýskalandi*. Námskeiðið er í boði við Mála- og menningardeild en kennt er við Karl Eberhard-háskólann í Tübingen í Þýskalandi. Rannsóknin miðar annars vegar að því að komast að raun um hvort og þá á hvaða hátt *styttra nám erlendis* hefur áhrif á færniþætti tungumálsins og er þá sérstakleg litið til þeirra áhrifa sem aukið ílag hefur á tungumálakunnáttu háskólastúdenta. Hins vegar er einnig horft til annarra þátta, s.s. þess hvernig þekking á þýsku samfélagi, viðhorf til þýskrar menningar og þýska tungumálsins breytist. Enn fremur er fjallað um hæfni stúdenta til þess að umgangast Þjóðverja við mismunandi aðstæður með viðeigandi hætti og það hvernig næmi þeirra fyrir menningu og síðum annarra málsvæða breytist.

Lykilord: styttra nám erlendis, talfærninámskeið í Þýskalandi, þýska, menningarläsi

ABSTRACT

The Effect of Short-Term Study-Abroad on Language Learning

The topic of this paper is the effect and value of a short-term study-abroad program as a part of university studies. The paper presents a study conducted among Icelandic students of German participating in a two-week course in Germany which aimed at enhancing spoken language skills. The course is offered by the Faculty of Languages and Cultures of the Karl Eberhard University in Tübingen, Germany. The study shows that this short-term program increases the language input greatly and has a positive impact, not only on the students' foreign language skills but also on various other aspects, such as cross-cultural understanding, intercultural sensitivity, knowledge of German culture, the German language, and everyday life in Germany. Also, staying in a German-speaking country leads to changing attitudes and habits of the students. The study shows that the course equips students of German and other disciplines with intercultural experience and increases their intercultural sensitivity.

Keywords: short-term study abroad, intercultural experience, German, spoken language skills in Germany